

стр. 4

ОБОНУ ИИТИИ

Чурапчы абаларын, эр дьонун
форума тэнийэр, сайдар

стр. 5

КЭРЭ ЭЙГЭТЭ

“Чараас, сытты тылаах
чабырбахпыт чангыйдын!”
түһүлгэтэ ыытылынна

стр. 6

КУОНКУРУС

Улууустаабы
«Аман өс» күрэх

Сыланна сана уһуйааны туруорустулар

/Бырабыыталыстыба отчуотуттан/

стр. 2-3

ТЭТТИК СОНУННАР

Георгий Степанов бырабыыталыстыба бэрэссэдээтэлин солбуйааччы
Э.Т. АНАННА

Өрөспүүбүлүкэ Ил Дархана Айсен Николаев иһэллээтэни планеркаҕа өрөспүүбүлүкэ бырабыыталыстыбатын бэрэссэдээтэлин Э.Т. дуоһунаһыгар Георгий Степановы билиһиннэрдэ. Кини социальнай-үлэ сыһамнаһымыларын боптуурустарынан дьарыктанна. Георгий Степанов үлэ уонна социальнай сайдыы министириспэтин, урбаан, атыл уонна туризм министириспэтин, нэһилиэнньэ дьарыктаах буолуутугар судаарыстыбаннай комитет уонна ГТАС үлэтин салайааччы.

Бир дойдутаахпыттар үлэ-хамнаска ситиһилэри баарыбыт.

Саахалга медицина көмөтүн онорор өрөспүүбүлүкэтээни киин үлэһиттэрэ үөрэх ыыттылар

Бу киин кылаабынай бырааһа Владимир Согникова билиһиннэригинэн, «Готовность» тэрээһининэн сүтэ улууска маннык үөрэти ыыттылар. Ол курдук, Чурапчыттан саҕалаан, Алайыаха улуутугар тийиһэттэхтэр. Тэрээһин быйыл үлэ сыһын ыыттылар. Бу иннинээтэ сылларга нэһилиэнньэни бастакы көмөнү онорорго үөрэтэр эбит буоллахтарына, быйыл ис дьала, баһарынай, ИБМС тэриитэ үлэһиттэрин уонна военкомат линиятынэн анал байыаннай дьайыыга барааччылары үөрэттиэр. Практика, теория өтгүнэн дьарыктары Москваҕа үөрэнэн кэлбит икки испэлиэс ыытта. Истэччилэр үөрэх кэһиттэни теһе билиһини иһэриммиттэрин билэр тургуттары аастылар.

Маны таһынан баһыһаҕа сылдьан, гражданиры көмүсүлэһин уонна терроризми утары үлэ докумуоннарын, ону сэрэ санитарнай аһааччыны бэрэбизрэллэтиэр.

Чурапчы – Дьокуускай хайысхатынан рейсовой автобус сылдьыаҕа

Быйыл сайынгыттан саҕалаан, маннык хайысханан күн ахсын автобус сылдьара былааннанна. Манныа аһан телебүрө 500 солкуобайынан быһыллара сабадаланар. Оччотугар такси сыанатыттан быдан чэпчэки буолуоҕа. Суол уонна тырааныспар министирэ Владимир Сивцев аһан суола бары өтгүнэн ирдэбилгэ эппэтиирин бэлэтиэр. Бырабыыталыстыба бэрэссэдээтэл Андрей Тарасенко бу былаан олоххо киирэрин ситиһэргэ улуус дьаһалтатын соруудахтаата.

“Хаарбах дьыттан дьону көһөрүү” бырагырааманан Арыылаах нэһилиэгэр сана дьыз үлэ-кырды

Өссө бир маннык дьыз быйыл тутулара былааннанар. Онон уолсайа 14 ыал сана кыбартыларга көһүөхтээх. Тутууну “Востокстрой” тэриитэ ыытта. Алгыс сирини-туомун Арыылаах нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо Семен Морфуннов толордо. Аалай кыһыл лөгиттэни СӨ Тьа хаһаайыстыбатын министирэ Александр Атласов, Чурапчы улуунун баһылыгын бастакы солбуйааччы Егор Сивцев, Арыылаах нэһилиэгин баһылыга Алексей Лобанов быстылар.

– Билигин өрөспүүбүлүкэбиттэр билигин хаарбах дьыттан дьону көһөрүү түргэн тэһмтэһэн баран иһэр. Арасыйыа үрдүнэн Саха сирэ эрэ улахан былааны ыһынан өлөрөр. Бу бырагыраам күүрттэргэ эрэ буолбакка, тьа сириттэр тирдэмьтэ кэрэхсэбиллээх, – дьитэ нэһилиэк баһылыга Алексей Лобанов.

Чурапчыга күн-дьыл туруга

Кулун тутар 3 күнэ БЭЭТИНСЭ	Кулун тутар 4 күнэ СУБУОТА	Кулун тутар 5 күнэ БАСКЫНАННА	Кулун тутар 6 күнэ БЭНИДИЭННИК	Кулун тутар 7 күнэ ОПТУОРУННЬУК	Кулун тутар 8 күнэ СЭРЭДЭ	Кулун тутар 9 күнэ ЧЭППИЭР
-24° -32°	-17° -27°	-15° -23°	-13° -23°	-16° -28°	-17° -27°	-16° -26°

Елена МАКАРИНСКАЯ.

ОБОНУ ИИТИИ

Чурапчы абаларын, эр дыонун форума тэнийэр, сайдар

Олунньу 27 күнүгэр Чурапчы нэһилиэгин «Айылгы» НАД-гэр Чурапчы нэһилиэгин дыахалттата, «Айыллаан» култуура киинэ, «Куоҕалы» ТОС, Степан Макаров аатынан Чурапчы гимназията, Чурапчытаабы аграрнай-техническэй кэлиэ, «Тулдукчаан» обону сайылларар киин, «Березка» уһууаан, тылы сайылларар кииннэр тэрийиилэринэн, тапталлаах нэһилиэкпит төрүттэммитэ 375 сылын көрсө, «Аба — ыал олохун сүрүннөөччү, кэскиллээх өйү-санааны киллэрээччи» дигэн Чурапчы нэһилиэгин абаларын, эр дыонун форума V-с төгүлүн буолла.

Сылта биридэ ытыллар улахан тэрээһингэ улууе бары нэһилиэктерин, улууе киининээри оскуолаларыттан, уһууаанарыттан төрөппүттэр кэмиттэттэрэ, ийэ, аба, эбэ, элэ түмүүлэрин дэлэстэттэрэ, улууе уонна Дьакуускай куорат үөрэххэ сештэлэрин итти хайысхалар илэсэллэстэрэ, уһууааннар, оскуолалар дүрүктэттэрэ, солбууааччылар, өрөспүүбүлүкэ, улууе, нэһилиэк уопсастыбаанай хамсааһына кытыннылар. Форумга уопсайа холбоон, 300-чүк эр киһи кытынна.

Устуорууа быһаан кыргыч сэгэтэн көрөр буоллаха, быраһыак ааптарынан «Куоҕалы» түөлбө олохтоого, оччотообута «Тулдукчаан» уһууаанга социальнай педагогунан үлэстэбит Мария Петровна Базина, буолар. Эдэр үлэһит этиттин, бырайыагы аһаан, дута көбүлөн, «Куоҕалы» түөлбө, салайааччыта, бука бары ытыктыыр эдэрийбит Федора Самсоновна Седанишева, сатабыллаах дыахалынан, ан

бастакытын Степан Макаров аатынан Чурапчы гимназиятаар ытыктыбыта. Онтон ыла, бигэ сыл ааһа охуста, бу сырылга түөлбө салайааччыта Федора Самсоновна үөрүүтэх быһыла-майгыга абалар, эр дыон форумнарын символун Чурапчы нэһилиэгин «Удьуор» эр дыон түмүүтүгэр туттарда.

Чурапчы абаларын, эр дыонун форума маннай «Эр тойон адыллары» дигэн сүрүн итти-нэһилиэгин «сабалана». Манна 19 калтааччы санааларын үлэстиннэ. Модератордарынан Чурапчытаабы гимназия дүрүктэрэ Юрий Слепцов, гимназия физкультуураа учуутала Николай Романов үлэстэтиннэр. Дүүүтүгэр сүбэ Чурапчы улуунун үөрэххэ сештэлэтин уопсай үөрэхтэһин салаанын сүрүннүүр илэсэллэһэ Дмитрий Илларионов, Чурапчы гимназиятын физкультуураа учуутала Антон Сергеев, «Удьуор» нэһилиэк эр дыон түмүүтүн члэһинэ Алексей Ходулов санаалаатылар.

Чурапчы нэһилиэгин абаларын, эр дыонун форума төрөппүттэрэ, төрөппүт кэмиттэттэрин, түмүүлэрин, уһууаан, кылаас, оскуола олохор саха эйгэтин кэстэтиннэ, сахалыы итти-үөрэтин ымыаман сатабыллаахтык туһаныла, саха санатын туһарыга көбүлүүр сорулукка ытылынна.

Түмүккэ, «Обону үлэстэн итти — үтүө үтэ» бастакы хайысхаа: 1 мисэтэ — Станислав Синцев «Тулдукчаан» уһууаан «Обону үлэстэн итти-ымыамалара», 2 мисэтэ — Миша Понсеев, Иван Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолатын 4 кылааһын үөрэнээччигэ «Үлэ кыһын көрүстүгэр», 3 мисэтэ — Махсатээн Манаар Куйаар Баллаһай уола «Обон төрүт үлэстэринэн обону үлэстэ итти».

«Мин дөйүм Чурапчы — мин киһи туттуум», «Дөйүмү таптылар үөрэтин» иккис хайысхаа: 1 мисэтэ — Сергей Абрамов, Чурапчы гимназията «Булчут ыра» бырайыак, 2 мисэтэ — Дмитрий Соловьев, Семен Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуола «Дархан» кулуун үлэстэ, 3 мисэтэ — Иван Понкмарев, Чурапчы гимназията «Эр хоһуун — булчут суолууа».

«Мин дөйүм көргөнүм дырыта», «Үс көлүгө — үс ситиһэ» үчүс хайысхаа: 1 мисэтэ — Михаил Демьянов, «Тулдукчаан» уһууаан «Дөйүмү көргөнүм дырыта», 2 мисэтэ — Илья Боловников, «Тулдукчаан» уһууаан «Мин дөйүм көргөнүм дырыта», 3 мисэтэ — Николай Кузьмин, Чурапчы гимназията «Үс көлүгө — үс ситиһэ».

Киһилэри сэрэ «Уран уус эйгэ» быһаапканы көрүү тэриһинэ, манна мисэтэ-мисэтэ быһаарыллылар: 1 мисэтэ — Семен Дорогунов (Ха-

тылы), 2 мисэтэ — Петр Соловьев (Чурапчы), 3 мисэтэ — Николай Матвеев (Чурапчы).

Салгыы кичэ 17.00 чаастан

«Аба — ыал олохун сүрүннөөччү, кэскиллээх өйү-санааны киллэрээччи» форум үөрүүтэх адыллыта буолла, манна элбэх олохор ыал адыта, урбааныыт, адыллыта уһууаан, оскуола салайааччыта Анатолий Бурнашев «Дөйүмү көргөнүм обону сахалыы итти» уонна Уус Алдан улуунун Мүрүтэһи «Уолан» гимназия «Уол обону итти хайысхалара» кэстэтин түһүлгэтэрэ, төгүрүк остуол, түмүк муннаах сүүйүүтэх оонньуу ытылынна. Манна төрөт чаастан өрдүк кэм устата кэстэтиннэр, санаа үлэстэтиннэр буолла.

Түмүктүүр чааска Анатолий Бурнашев бөйүтүн аатынан форумга дыһуууу кыгытыб 4-с кылаас үөрэнээччигэр Миша

Понсеевкэ уонна Дмитрий Коркин аатынан ыспартыбынай «Алхан аат» мусуобун салайааччылар Егор Пудовка бириэмийэлэри туттарда.

Буор-босхо сүүйүүтэх оонньуу оонньонно, элбэх бирикэ туруорулуна. Саамай бүтэһик сүрүн бириһи — Туруука олохулуубут «Хатсан» бисэтэ эстэр саа сэрэһинээтин Семен Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатын 1-кы кылааһын үөрэнээччигэ Дархан Филиппов сүүйүн ыла.

Дыа, манна этэн эрдэхтэрэ — «Уол оло төрөөтүбүтэ — суор үөрэр» дигэн Чурапчы — кэбэрэкилээх, Чурапчы — тиниһэлээх, Чурапчы — түмүүтэх!

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ

КЭРЭ ЭЙГЭТЭ

“Чараас, сыты тыллаах чабырбахпыт чаныйдын!” түһүлгэ ыытылынна

М.А.Герасимова-Сэнээрэ аатынан чабырбагы толо-рооччулар аһаҕас күөн күрөстэрэ Чурапчы нэһилиэгин 375 сылыгар анаан, олунньу 28 күнүгэр “Айылгы” НАД-гэр буолан ааста. Манна 100-чэкэ оҕо уонна улахан дьон кытыннылар.

Оскуола оҕолорун чабыр-бахсыттар.

Дьүүлүгүр сүбэ култуура уонна искусство кэлиһинтэн СӨ култууратын үтүөлүк үлэһитэ, учуутал, хомусчут, импровизатор М.Н.Винокуров, төрүт култуура кафедратын сүбэ-директор Сардаана Харитонюва, И.Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолатын учуутала Марианна Слепцова, “Үөрүү” оҕо тэриитэтигэр Мария Герасимова – Сэнээрэ үлэстилэр.

Оҕолорго 1 миэстэни Чурапчы гимназиятын онус кылааһын үөрэнээччигэ Аня Макарова ылан, “Үөрүү” оҕо дьоруун сайынналар кини бириһин тутта.

2-с миэстэни Айыына Евграфова, 3-с миэстэни Наташа Никитина – Таатта Харбалаах оскуо-лата, биһирэбил Сайна Лазарева – Кытаанах ыллылар.

Оскуола оҕолоругар

бөлөхтөн толорууга 1-ты миэстэни В.П. Ларионов аатынан Майа орто оскуолатын “Чугдаар” бөлөх ылан, 5000 солк. бириһин тутта, Оттон 2-с миэстэни Нарыйаана, Туйгууна, Мичилинэ Павлова-лар “Чуорааннар” бөлөх тиксэн, Чурапчы нэһилиэгин 5000 солк. сэртификэтинэн наҕараадала-нылар. Үһүс миэстэни Болтоҕо орто оскуолатын “Саһарҕа” бөлөх таһыста.

Биһирэбил бириһитэри П.М.Васильев аатынан Соловьев орто оскуолатын “Күөрэгэй” бөлөх уонна Харбалаах оҕо ускуустуу бөлөхтөрүн оскуолатын чабырбахсыттары ыллылар.

Улахан дьон, ыччаттар бөлөхтөрө.

Улахан дьонго биһирэбилтэн толорууга 1-ты миэстэни Болтоноттон Александра Максимова, 2-с миэстэни Арктикатаабы Судаарыстыбаннай култуура уонна

ускуустуба үнүстүүтүн устудьуона Диана Петухова, 3-с миэстэни А. Д. Макарова аатынан култуу-ра уонна ускуустуба кэлиһин устудьуона Александра Адамова ыллылар.

Бөлөхтөн толорууга 1-кы миэстэни Майаттан Ульяна Ефремова, Валентина Кривошапки-на ылан, 10000 солк. суумалаах сэртификэти хаһаайынарынан буолулар. Оттон 2-с миэстэни Таатта Тьараһа кэлиһинтэн “Кылыһах”, 3-һү култуура уон-на ускуустуба кэлиһин “Ор-гуй-чоргуй!” бөлөх чабырбах-сыттары ыллылар. Итиннэ биһирэбил бириһитэри Болтонот-тон “Утум” бөлөх уонна Аркти-ческой судаарыстыбаннай култуу-ра уонна ускуустуба үнүстүүтүн “Аар шартык” устудьуоннарын бөлөхө ыллылар.

“Кылаан чыпчаал” бириһин Кытаанахтан Любовь Никола-

МАРИЯ ГЕРАСИМОВА – Сэнээрэ
бидиһингэр чабырбагы
тодоросчулар
региональный күөн күрөстэрэ

ЧАРААС СЫТЫ ТЫЛЛААХ

евна Монгуш тутта. Ошон ахсыс төгүлүн Мария Андреевна Ге-расимова –Сэнээрэ аатыгар ы-тыллыгыт чабырбах аһаҕас күөн күрэһин кыайылыаҕар Сэнээрэ бэлэтинэн олохтообут 20000 солк. суумалаах бириһин Любовь Ни-колаевна иккис төгүлүн ылары ситистэ.

Кыайылыахтарга 1,2,3 үрдэл-лэр, “Бастыг” дьон анаан оҕоһул-дубут оҕоһуктар туттарыла-нылар. Уһуулааччылар култуура управлениетын Бочуотунай гра-мотатынан, Махтал суругунан наҕараадалаһылар, итиннэ тэҥэ “Чурапчы фольклора” кинигэни бэлэх быһылынан туттулар.

1-кы миэстэ Майа, 2-с миэс-тэ Кылыһахтан “Кылыһах”, үһүс миэстэ А.Д.Макарова аатынан култуура уонна ускуустуба кэ-лиһин буолулар. “Аар Аартык” “Арктикатаабы Судаарыстыба-най култуура уонна ускуусту-

ба үнүстүүтүн устудьуоннара биһирэбил бириһикэ тигистилэр.

Ону сэрэ балтоҕолор “Утум” фольклорнай бөлөхтөрү-гэр биһирэбил бириһикэ анаан. Өрөстүүбүлүстэҕи А.Д. Ма-карова аатынан култуура уонна ускуустуба кэлиһинин дьирэк-тэригэр Захар Николаевич Ни-кигини, СӨ Арктикатаабы Су-даарыстыбаннай култуура уонна ускуустуба үнүстүүтүн салаа-татыгар, Таатта, Мэҥэ Хаҥалас, Чурапчы улустарыттан, кэли-лэктэригэр, оскуоаларыттан кыттыгыт оҕолорго уонна ула-хан дьонго, устунсараабыт бары тэриитэлэргэ, биһирэбилтэн дьонго барҕа махталбытын тирэдьит! Саха төрүт култуура-та сайдарын туһугар күөс-көмө буола турун!

Мария ГЕРАСИМОВА – СЭНЭЭРЭ.

САНААБЫН ЭТЭБИН

СИРИ ОҢОРУУ – БЫЙАН ТӨРДӨ - 8

Ходуһаны тупсарыы үлэстэрэ

Бу 8-с түһүмэхтин ходуһаны тупсарыы үлэстэригэр аһаҕас. Ол эбэтэр нууччалык «Поверхностное улучшение лугов» дьин тисмэни сырдатта сатыам. Ол ин-нинэ биһир этэн аһаҕас. Мин үөрэхпинэн туох да агроном эһин буолбатахпын. Мин – прак-тиктын. Арай 1977 сыллаахха Хабаровскай куоракка 3-ййдаах отделение управлющихларын куурустарыгар үөрэммитим. Киһирэбэлтэ. Онуо курсовой-бар куорат таһыгар баар Ленин аатынан совхоз экономикатын туһунан ырытан суруйан, туй-гунук көмүскөбүтүм. Ол үлэ-бин кэли холобур быһылынан көрдөрүлөрүн туһунан истиби-тим. Ол кэнигитэн хас да сыл от-делениени салайан, нэһилиэккэ сэрбэттэн, 10-ча сыл бааһынай-даан, 4 сыл сыгы кэспэрэтинин тэрийэн үлэлээн, онуоха эбэн, тыа хаһаайыстыбатын туһунан элбэҥи хасыһан аахпынар олохуран, бу суруйа сатыбын.

Ходуһаларыг турукта-ра уонна 5 «С» суолтала-ра.

Мин манна туох да санамы арийбалпын. Ханьык бадарар үүнэһин торолуяа ситэригэр, аһаҕыһын таһынан, 5 «С» буу-кубаттан тахсар усулуобуйалар наадалар.

Олор ханьыкстарый?

1.Сылаас. Тымныыга туох да үүммэтэ биллэр. Учуонай Г. Угаров этэ-ринэн, 4 кырааһыс итингэ хаһа бадарар үүнэһин сайдыта тохто-он хаалар. Ол аата салгыны үүм-мэт да, кэстэн халдарыйан барбат даҕаны.

2.Синк. Эбэтэр уу. Кыра синкэ, уута суох туох да үүммэтэ мөккүөрэ суох.

3.Салгыһ. Салгыһа суох ханьык бадарар тымныах харамай, үүнэһин уһа-баттара эмэс чуолкай.

4.Сырдык. Харыҕа хаһа да үүнэһин сай-дыта харгыстанара эмэс биллэр. Арай умуһахха хортуппуһи үрүт арааскыларын билбэит.

5.Төһө да ити 4 усулуобуйаны тэрийдэргин, сирмэтэ суох туох даҕаны быһа да суоҕа. Аны ту-ран, сирмэт ханьыстыбатыттан үүнэһин торолуяара быһаҕы тутулуктаах. Ошон бу 5 усулу-обуйаны толору тэрийдэххинэ эрэ, өлгөм үүнүүнү ыһаабыт.

Оттон биһисэ...

Ходуһаларыг турукта-ра хайдахтарый?

Ордук оту тизхиһыкэ көмөтүнэн оттуур буолуохтуту-тан, үйэ аһаарыттан ордук кэмгэ ходуһаларыг науурдарын араас от охсор, муннаар, урулуоннуур тизхиһыкэлэр көлүһэлэринэн, олору соһор тымар тизхиһи-тээх, көлүһэлээх тыраахтарда-рынан, эһитин, от кэһирэһи на-баларынан өтүүктэн, сирэ суох чингэһин, синк, уу да ситэ кирибэт гыла онордубут. Ити – өссө кы-рата. Быһыргы үйэттэн хас эмэ тыһыһыһан салгы-ыһах ту-йахтарынан төһөлөөх батарыта үктэн чингэһиттэрэ буолуой? Сахага «сүөһү туһаҕа-уот» дьин мээһэһэ элбэттэр. Ордук алаастар кыттылара, үрдүк сирдэрэ, үрэх-тэр кырдаллара, сайылыктар мэ-ччирэһи сирдэрэ аһага чингэһи-тэригэр мөккүһүр кини суох ини. Ол чингэһит сирдэри тымар тарааһынан (борона), эбэтэр диксэһин көбүтэн биһирдэххэ, от

үүнүүтэ быдан элбирэ чачы. Тоҕо?

Таратыы туох туһалааһый?

1.Сир синкэ, уулу итэригэ күүһүрэр. Холобур, тымар тараах тингэһэ хас эмэ көһүнэн уста-лаах кыраһый ханьыбалары үөскэ-тэн, сирин көбүтэн, хаар-ардах уутун иһитин быдан күүһүрэр. Иһитин да сирдэртэн уу таах сүүрөн хаалыт.

2.Буорга салгыһ киһиритин быдан эбэр.

3.От үүнүүтэ хойлор. Биһэр дьон этэлэриһин, от сирингэ хас сирингэ быстар даҕаны, олортон сана от үүнэн тахсар динилэр. Ол чачы буолуо.Тараах, диксэ тин-иэ турута-хайта тардара баһаам буоллаҕа.

4.Ходуһа салгыһы иһэриһин-тэ быдан улаатар. Бары билбэит. Саас күсчүттар эрдэ уу таһаара-ры, кулу, кумаҕы ыһалларын. Эбэтэр халаантан сэрэһин, саас өрүсү кумаҕы, шалагы ыстарал-лар.

Саас, ордук күһүн таратылы-гыт ходуһа итинин күүсү иһэ-ринэр буолан, мин санаахпар, от тахсыта нэһилэ кэһинэ түргэтир. Оччугулар сир синги көтүүтүгэ быһаарар, от үүнүүтэ элбир. Холобур, саас өртөмүт сир тутта көбөрбүтүнэн барарын бары да билэр иһитит.

5.Ходуһаны уоһурдар. Хан-нык бадарар, ордук дэриһинэ тыһыһаабы ходуһалар, сайылык-тар мэччирэһинэ тыһыһыһан салгы-ыһах, көтөр-сүүрэр саах-тары, ноһуоһуһуһу быһаарытан, ыһан уоһураан үүнүүнү үрдэтэр.

6.Аһыһы аһыһатар. Аһыһа курдук оттоһуһуһа охсуула-ах, кыра үөн баарын билбэһин. Кини күһүн сымыһын ходуһаны, алааһы биһэр гына баттаабат эбит. Наар уу ыһыт үрдүк, хордоһой

сирдэргэ хойуутук сымыһыттан, саас сөптөөх усулуобуйа көһүн-нэһин, кыра сирдэртэн тэни-йон, уот курдук салаан барар. Ол сирдэри күһүн, саас эрдэ даҕаны ыһыһа хараарыар дьирэ тараттаахха, ыһыһан, сорох сы-мыһыттар үөһэ тахсан тоҕон, сорохторо дьирэһэ көмүлэн, аһыһыһалара, суох буолаллара эрбэл буолуо.

Аахыһыкыт курдук, ходуһа нуурун таратыы бары өтгүнөн эргичин туһалаах. Онуо холобур-даталыым.

Тоҕо аччатан суруйдуҥ?

Бу таратыы туһунан 2011-2012 сс. кураанта олохтоох хаһааһтар суруйбутум. Ол кэнигиттэн, ара-аһа, 2013 сыллаахха быһыһааҕа, дойдубар Кытаанахха «Баһаан-наах» бааһынай хаһаайыстыба (сал. А.Н. Пономарев) Үчүгэй дьин 20-чэ галаах алааһын күһүн бүтүнүү диксэһиттэн кэһиспит этэ. Урукку өттүгэр ортотунан, 10-ча эр оту ыһар сириттэн, сыһа-истэн, 16 оту ыһыт дьин суруй-бутум. Онуоха Өлөксөй биһирдэ көрөөн: “Тоҕо 16 эр дьин суруй-дун? 23 оту ыһыһыһа ээ”, – дьин хомойбут курдук эһиттэ. Ол кур-дук, ходуһаны көбүһүтүн түмү-гэр алааһа сатала суох үүммүт этэ.

Иккис холобур

Улууспутугар биллэр оскуола дьирэктэринэн, УНО сэрбэдис-сэһитин үлэстэбит биһир дойду-лааһым В.Н. Коркин биһисийэ тахсан баран, салгы иһитингэ дьарыкстанара. Онуо мин суруй-уубун аһан баран, аһыһах тымар тараах булан, тингэһин “Болгар-каан” салгыһынан баран, ходуһа-тын хараарыар дьирэ кыра кытай тыраахтарынан тараттыт. Түмү-гэр баһаам оту ыһан, сороһун ку-

рулуур буоллум дьин мөккэ кэһис-эһиттэ. Маньык холобурдары өссө да аһаһаахха соҕ.

Түмүк

Аахыһыкыт курдук, ходуһа нуурун таратыы(диксэһиттэн) саамай кыра ороскуоттаах, ол кэ-нигиттэн от үүнүүтүн быдан (аһага) элбэтэр, суургу ыһама буолар. Таратыыны күһүн ыһаар ордук буолуо. Саас эрдэ да ыһаахха си-и. Саатар ходуһа кыттыларын, үрдүк сирдэрин. Билигин КП-ла-ры, бааһынайдары эһиткэ да туран, хас сүөһүтээх мал аайы кыра-улахан тыраахтар арааһа дэлэй. Арай биһиги дьирэ тара-ах (борона) мээһэ көстүбэт. Тоҕо диксэһэ, айдааннаах, ыһыһыһа кэһингэр, 90-с сылларга барыһын кэһитэ хаарбах тымар тутта-рым үлэһиттэргэ тийэн иһиэ барыһыттар. Ошон биһирдэһиттэн ыһаар, кыра бааһынайдар даҕа-ны кыттыһа-кыттыһа, иһитиник тымар тараахтары булуна сатыа этиһит дьин сүбүһүм этэ. Бу дьыһааны улууспут салаатата са-йаапка быһыһыһан кэһиситтэн да булууну, аһаһыһы тэрийтэн сөп этэ. Бу сыбаарка дэлэй үйэти-гэр бэйэ да оҕостуон сөп буолуо этэ. Холобур, эрэ да турбалары ортотунан туорайдарлаах түөрт муннукуу сыбааркалаан баран, аһын өтгүнөн от охсор хотуур тингэһин, төгүрүк уһуқтаах ти-мэһирэһи тоһоҕо курдук иһэрдэн кэһистэххэ, тоҕо тараах буолбат буолуой?

Түмүгэр, бары ходуһаһыһын тараттыгыт буоллар, тоһоһоһа эһит эһин оту ыһаа этиһитий дьин баҕа санаалаах бу суруйуу-бун түмүктүүбүт. Онуо баҕа уон-на сүрэх эрэ наада. Тараттаах, от үүнүүтэ быдан үрдүүрэ туох да мөккүөрэ суох. Ол эһиэһэ наада дуо?

Уйбаан ПОНОМАРЕВ.

Модь тордун ил оттунд былгээт, ... бас					Сылгы туугун байан онорбут талгэх	Дөбөтүүк кыал- лыбат, ырахи, эргэдээх									
Сэжигтэ суох буол- бут, ... быстын- быт		Кэбиhi- илээх от үөһээни үмүгүр өтө	Өстөн, өс санаала- ах буол					Өлөртөр быһаа, ... тыһым еллейдөө		Суостанна, дьулаан- нанна, ... баретүн киллэрдэ		... тыһан аас		... саас- тыһлар	
														Ыксап- лаах, тиэтэппээх ... үлэ	Кыһык арыттар, ыраах дээр талгээр
Кими эмэ кытта түб- эсиртэ түс, утары ...	Кыһаттаах харамай ...-бадах кэппээн							Үүнээм сэбирдэрэ, субахитэ тылган тах- сар үөскэрэ		Ыксаабыт, тиэтэйбит, быһараһы- нан тыһыммыт					
	Сүөһү көрөөччү үлэһит									...-былаас дайбан					
		Хойуу мэстаах түһкэтэх ойуур		Саас өрүс, күөл халаан- наатабына арз ууланар мунгур алла, кадээп сир		Туттарыһа суох, тэһи				Күска иитиллэр туһах		Сөбүлэ- нин ...			
	Өркөн ... Дьохун, улахан, сүдү	...-талгы туслут				Кэлэр ...		...бэт тон		Ахсаан өттүнэн аһыйах		Кыһы- лаах- абалаах, ...-бүргэс тыл			
		Көр...						Мазным- сык, ки- эргэмсэх, ...лээхтээ		... изскэ		... хавнын киллэрдэ		Кистэм- мэкэ, саспанка, аһаҕастык абаттар субу баар курадук, ...-бадо	
	Күппүлүү ... Наһаа, ... суох			Тириини танас- тыырга балэмнээн субатын эбэтэр туутун кыһыйан ыраастаа		Сэт... сиппит									
				Саарба						Дизбэт ...!					

«Сканворд: талтан тылла таһаарых, таайа соннууох» Зоя Насильева киини эгиттэн айыллыа. Хаһыат 5-с №-гэр тахсыбыт сканворд эппиэтэ: Туруору: чыыбыс, саллар, өтүө, үпкүүбүт, күрүмү, үйүр, ыал, үтэс, мом, ол, ыттан, ытык, оҕор, ун, мааст, ыта, уйа, уус, сах, ах. Сьгыары: чаас, көмүскүүр, кытыл, үпкүрүй, аламай, үтэх, сылала, үөмөр, рома, үс, түмүк, ыт, тоҕуу, санит, сыт, ойуу, айата, кураас, быстах, хан.

Ньюргун Давыдов бирийнхигэр көнгүл тустууга VI өрөспүүбүлүкэтээби турнир буолла

Бары чөмпүүнэнэргэ биеэ-
ти тыһыынча солк. харчы, СС
физкультурара уонна массабай
успуорка салаататын аатыттан
өйдөбүннүк кубоктар ананы-
лар. Иккис призердарга үстү-
түһүмүннэ, үһүс бириһистээх мээс-
тэлэри ылыттарга иккис
тыһыынча харчынан бириһистэр
туттарылыннылар. Хас күрээ-
айы буоларын курдук, элбэ-
анал бириһистэр олохтонон, ээр-
бөкөстөр сүргэлэрин көтөхтө.

Д.П. Коркин аатынан өрөспүүбүлүккө олимпийскай эрмэлтери бэлэмниир Чурапчы-таабы ыспартылыбнай интэрнэт-оскуола пресс-кино.

